

HEEMKUNDEKRING

De Heerlijkheid Oirschot

NIEUWSBRIEF november 2023

Voorwoord

Er wordt mij vaak gevraagd waar de naam Oirschot vandaan komt. Het antwoord luidt: dat weten we niet met zekerheid. Over de lettergreep –schot kunnen we vrij zeker zijn. Een schoot (middeleeuws: *scoet*, verkort tot *scot*) is een hoger gelegen stuk grond in moerassig gebied. Het bestaan van dergelijke schoten is te verklaren uit het feit dat tussen de 3^e en de 10^e eeuw al het laagland, en zelfs veel van het hoger gelegen land (tot 5 meter boven N.A.P.) onder water lag of bestond uit een natte veenlaag. Voor de sporadische bewoning van wat nu Nederland is waren schoten dus van groot belang. Het is dus niet gek dat -schot in veel plaatsnamen voorkomt, zoals bijvoorbeeld in Molenschot, Baarschot, Eerschot, Molenschot en Aarschot, maar ook in Voorschoten, Winschoten en Bunschoten. Ook Oirschot is dus waarschijnlijk ontstaan op een dergelijke schoot. (ofschoon K. Leenders opmerkt: Een probleem is om de in schoot gesuggereerde terreingesteldheid in Oirschot terug te vinden).

Maar waar komt de *Oir-* dan vandaan? Lijten gaat in Het oer-oude Oirschot vol voor de verklaring van de Vlaamse taalkundige Maurits Gijsseling (1919-1997), de “onbetwiste autoriteit op dit gebied”. Volgens Gijsseling had de oeros (*ura-oro-oor*) zijn leger op een schot in het gebied waar Oirschot ontstaan is. Het probleem van deze verklaring is dat de oeros (die 700.00 jaar geleden naar Europa kwam) in onze streken al in de vroege middeleeuwen was uitgestorven. Het is dan niet logisch dat een woonplaats genoemd wordt naar een dier dat al eeuwenlang niet meer in de omgeving gesignaleerd is.

Oir- (of oor-) kan ook andere betekenissen hebben. Ort is het Germaanse woord voor uiteinde, spits, punt. Misschien ging het om een vooruitspringende schoot? De voornaam Ore (van Sint Ortarius, een Franse heilige uit de 7^e eeuw) kwam in de middeleeuwen ook in onze streken voor. En het Middelnederlandse woord oor (of oir) betekent zowel erfgenaam, als erven of afstammelingen.

Een zeer aannemelijke verklaring komt van ons heemlid Paul Maas. In het boek *De koorbanken van Oirschot en Aarschot* (2011) merkt Paul op dat de uitspraak van de plaatsnamen Oirschot en Aarschot in dialect zeer veel gelijkenis vertonen. Om vervolgens te constateren dat in rivierbenamingen vaak ‘ar’ maar ook ‘or’ voorkomt. Als voorbeeld noemt hij de Ohre, Ohrn, Oreuse, Areuse en Ahr. Vooral de laatste is interessant: Het Germaanse aar is een hydroniem

(een toponiem dat betrekking heeft op waterlopen) dat verwantschap vertoont met het Latijnse aqua (wat water betekent). Dan betekent Oirschot dus: een hooggelegen bewoningsplek omgeven door water. Een logische verklaring die ook nog eens overeenkomt met de historische geografie.

Anton Neggers
Voorzitter

Lezing 'Kamgaren en Beddentijk' Brabantse Textiel 1868-1968 **Donderdag 16 november 2023**

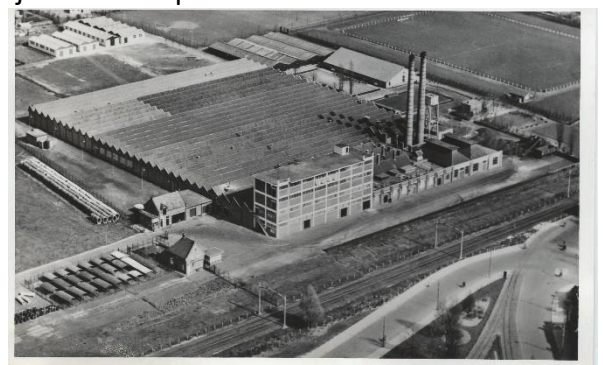
Donderdag 16 november as. geeft Charles Boissevain de lezing 'Kamgaren en beddentijk' in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester in Oirschot.

Spreker Charles Boissevain neemt je mee terug naar het jaar 1868. Twee families starten - los van elkaar – een textielfabriek. De een in Eindhoven en de ander in Tilburg, maar alle twee gelegen aan de zojuist gereed gekomen spoorlijn die beide plaatsen verbindt. De Eindhovense fabriek van de familie Baekers weeft katoen, linnen en damast voor onder meer beddentijk, tentlinnen en markiezendoeck. Het bedrijf maakte veel reclame, de directeuren waren actief in de diverse kringen van de fabrikanten, die steeds meer werden gedomineerd door Philips. Het bedrijfsarchief werd bij een brand vernietigd. In Tilburg concentreert Janssens de Horion zich op wollen weefsels van strijk- en kamgaren voor de kledingindustrie. Het bedrijf maakt geen reclame, dat moest de kledingindustrie maar doen. Wel is er een uitgebreid bedrijfsarchief en een bedrijfsfilm uit 1932, die deze avond wordt vertoond. De directieleden onderscheiden zich op kerkelijk, muzikaal en sociaal gebied.

Ondanks de inhoudelijke verschillen maakten beide fabrieken een vergelijkbare ontwikkeling door, die kenmerkend is voor een eeuw Brabantse textielproductie. Aan de hand van beider geschiedenis – met een uitstapje naar Oirschot in de jaren vijftig - schetst de spreker een beeld van de thuisweverij en de mechanisering, de familiebedrijven en de opkomende arbeidersbeweging en tot slot de ondergang van de Brabantse textielindustrie in de jaren zeventig van de vorige eeuw.

Charles Boissevain was werkzaam in de archief- en museumwereld, is lid van Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot en voorzitter van de Vrienden van het Nederlands Textiel Museum in Tilburg. Van beide fabrieken onderzocht en publiceerde hij de bedrijfsgeschiedenis.

De lezing vindt plaats op donderdagavond 16 november 2023 in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester, Markt 21 in Oirschot en start om 20.00 uur. Voor leden van de heemkundekring is de lezing gratis. Ook andere bezoekers zijn van harte welkom tegen een vergoeding van € 5.-.

‘Wie zijn het langst lid van Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot’?

3e aflevering in deze reeks

In deze reeks worden leden, die al lang lid zijn van onze heemkundekring, even in de spotlights gezet via een interview waarin ze vertellen over hun belevenissen bij de kring.

Interview met Luus van Hout

Op een vrijdagmiddag toog ik met een boeketje bloemen naar Huize Sint Joris, waar ik een van de oudste leden van onze heemkundekring ging bezoeken. Naar alle waarschijnlijkheid degene die het langst lid is. Helaas is dat niet meer precies te achterhalen. Ondanks de hoge leeftijd en het minder goede gehoor kreeg ik op elke vraag een waterval aan informatie. Herinneringen en anekdotes passeerden de revue, grotendeels in het onvervalste Oirschotse dialect.

Even voorstellen?

Luus van Hout is geboren in 1929 en getogen op 't Legend oftewel het 'Laageind' in het Mortelengebied in Oirschot. Ze groeide daar op in een gezin met 3 broers en 1 zus. Interesse voor geschiedenis en taal (vooral schrijven) zit in de familie-genen bij Van Hout; haar vader, broers, neven en nichten waren hiermee ook besmet. Bij de heroprichting van de Heemkundekring na de Tweede Wereldoorlog was haar broer Jan één van de eerste leden.

Nadat haar broer Willem de boerderij voortzette op 't Legend, gingen Luus en haar ouders in de Boterwijksestraat wonen. Luus werkte in de huishouding bij Christ-oom (broer van haar moeder) in de Nieuwstraat. Na het plotselinge overlijden van haar vader Driek in 1962 gingen moeder en Luus na enige tijd bij Christ-oom inwonen. Luus was hierdoor voor 2 personen mantelzorger, zoals dat tegenwoordig heet. Daarnaast was Luus gedurende 10 jaar werkzaam op conferentiecentrum De Spreeuwel in Westelbeers. Daarna was ze 12 jaar lang werkzaam op de Lagere Huishoudschool aan de Koestraat in de functie van Hoofd Huishouding. Daar mocht ze op 59-jarige leeftijd in de VUT.

Hoe lang ben je al lid van de Heemkundekring en hoe kwam je daartoe?

Zoals gezegd woonde/werkte Luus in de Nieuwstraat bij Christ-oom. Tegenover Christ-oom woonde kunstschilder Janus van Leuven, die destijds bestuurslid van de Heemkundekring was. Na lang aandringen van Janus is Luus toen lid geworden; dat zal zo rond 1963-1964 zijn geweest. Dus de slimmeriken kunnen nu berekenen dat Luus ongeveer 59 – 60 jaar lid is.

Helaas is dat zoals gezegd niet precies te achterhalen. Het eerste schrijven waarin Luus voorkomt van de heemkunde is van een ledenvergadering 1965. Het frappante is dat Luus jarenlang achter elkaar bij de rondvraag van de ledenvergadering voorstelde om een ledenlijst op te stellen. Men vond dat een goed idee maar het werd maar niet opgepakt. Was dat door het toenmalige bestuur meteen opgepakt, dan hadden we nu precies geweten wanneer het lidmaatschap van Luus gestart is.

Is er veel veranderd in de heemkundekring in als die jaren?

In het verleden ging Luus graag naar de lezingen. Ze is nooit weggebleven omdat ze iets 'niet interessant' vond, of het nu ging over oude gebouwen of over oude gebruiken. Maar oude gebruiken (tradities) hadden vooral haar interesse. Ook een lezing die werd gehouden over het Jodendom is haar bijgebleven. Helaas speelt haar vergeetachtigheid inmiddels parten en kan ze niet meer alles snel terug halen. Dat vindt ze erg jammer.

Vroeger waren bijeenkomsten meestal bij De Zwaan, en werden er na afloop van de lezing de nodige borreltjes gedronken. Luus had daarvoor nog nooit alcohol gedronken; dat heeft ze 'heel dapper' geleerd bij de heemkundekring. Het was altijd erg gezellig naderhand. Dat was een reden te meer om gewoon altijd te gaan. Dat is in de loop van jaren veel minder geworden. Ook heeft Luus veel geschreven voor de heemkundekring. Meestal verhaaltjes over tradities, gebruiken en gebeurtenissen. Op die manier heeft ze ook meegewerkt aan het boek "Oog op Oirschot". Ze deed dat zelf met 2 vingers op een typemachine: "typ, typ, typ, typ". Dat duurde lang en als je bijna onderaan je bladzijde een fout maakte..... Dat is natuurlijk wel allemaal veel veranderd met de komst van de computer en internet.

Wat waren de hoogtepunten tijdens je lidmaatschap van de kring?

Het hoogtepunt waren de jaarlijkse heemkundige werkkampen (huidige heemdagen, red.). Luus deed daar altijd aan mee. Meestal ging Luus als enige vanuit Oirschot mee. In die tijd was dat altijd van woensdag tot zaterdag, 4 dagen. Ze heeft daarbij nog eens de Bram-van-Brabant-prijs (wisselbeker) gewonnen met een eigen geschreven 'stukske'. Ze weet niet meer waarover dat betreffende stukje ging. En bijna elke jaar las Luus 's avonds op de werkkampen een eigen geschreven verhaaltje voor.

En op de dag van Onnozele Kinderen (28 december, red.) ging de heemkundekring sinds 1966 altijd 's avonds in het donker te voet naar de kapel van de Heilig Eik om een rozenhoedje te bidden voor de overleden leden. Daarbij werd natuurlijk een Marialiedje gezongen. En daarna werd er aangelegd bij café de Nachtegaal. Dit jaarlijkse uitstapje werd gedaan onder de slogan: "Weer of gin weer: we gôn!". Dat was altijd erg gezellig.

Verder ging Luus ook altijd mee met de studiereizen die destijds 1x per jaar georganiseerd werden. Met de bus is ze bijvoorbeeld mee geweest naar Antwerpen, Brugge, Gent, Mechelen, Limburg en Haarlem. Meestal gingen de studiereizen naar het zuiden. Of dat dit toeval was of dat daar meer interessante geschiedenis is te vinden is haar niet duidelijk. Op deze studiereizen ging ze meestal samen met Netty Schoenmakers; ze hadden dan samen veel plezier.

Aan welke activiteiten van de heemkundekring neem je tegenwoordig actief deel?

Luus is nog wel heemkundelid, maar tegenwoordig niet meer zo actief. Ze geeft aan dat haar gehoor niet meer zo goed is, wat ze een belemmering vindt om naar bijeenkomsten of lezingen

te gaan. Verder gaat ze 's avonds niet graag meer het huis uit. Ook het ver lopen met de rollator is lastig, en dat maakt dat ze niet graag van huis weg gaat. "Mèr ik blèf wel lid, want ik waar er vruger òk altéd gére bè".

Heb je nog een wens of advies voor de toekomst van de heemkundekring?

"Oirschot heeft een rijk verleden op het gebied van kloosterordes. De Carmelitessen, de Franciscanessen en Montfortanen. De paters Montfortanen zijn al vertrokken en de nonnen sterven ook uit. De nonnenkloosters hebben twee afzonderlijke kleine 'museumkes'. Dit erfgoed zou niet verloren mogen gaan. De belangrijke 'spullen' en informatie over de gebruiken en tradities van de kloosters zouden in Oirschot bij elkaar behouden moeten blijven."

Hier komt de fanatieke en gedreven Luus naar voren: "Ge moet hierover blijven zanikken, anders gebeurt er niks en gaat het allemaal verloren". Luus zou graag zien dat de heemkunde zich hier samen met de Vier Quartieren voor zou inzetten.

En een andere wens is ook om eens een keer over tradities en erfgoed te praten met Ineke Strouken. Nou, ik denk dat we die wens wel in vervulling kunnen laten gaan. Het eerste contact hiervoor is al gelegd. Het was een gezellige middag.

Ria van Kollenburg-van de Looij,

Verwante (achternicht) van Luus en ook besmet met de geschiedenis- en taalgenen

Stamboomcafé zaterdag 11 november a.s. in Bibliotheek Oirschot

Zaterdag 11 november a.s. vindt in Bibliotheek Oirschot in De Loop van 10:30 - 12:30 uur een Stamboomcafé plaats verzorgd door de Nederlandse Genealogische Vereniging.

Als u benieuwd bent naar uw familieverleden kunt u terecht in het Stamboomcafé met vragen over uw stamboom, afkomst en familiegegevens. Medewerkers van de NGV, Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Kempen- en Peelland zijn aanwezig om u te helpen bij misschien wel de eerste stappen in de zoektocht naar uw verborgen verleden. Ervaren stamboomonderzoekers laten zien hoe en waar je op internet handig kunt zoeken naar je familiegeschiedenis en wijzen je de weg naar de notariële aktes en het kadaster, waar je kunt snuffelen in de originele stukken.

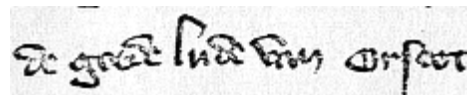

Misschien wil je je familiegeschiedenis presenteren op internet of in een boek? Ook bij die keuze kunnen de onderzoekers adviseren. Als u nog een begin moet maken met het onderzoek breng dan in ieder geval de gegevens van ouders en grootouders en eventueel trouwboekjes en bidprentjes mee. Met een beetje geluk gaat u naar huis met de namen van uw voorouders uit de Franse tijd!

Het stamboomcafé is gratis. Aanmelden is niet nodig. Je kunt zo binnen lopen!

Vooraankondiging Lezing: 'Goede luiden van Oirschot'
De bevolking van Oirschot door de eeuwen heen
Dinsdag 19 december 2023

Dinsdag 19 december as. geeft onze voorzitter Anton Neggers de lezing 'Goede luiden van Oirschot. De bevolking van Oirschot door de eeuwen heen' in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester in Oirschot.

Oirschot was eertijds de belangrijkste plaats van Kempenland, een van de grotere dorpen in de Meijerij van 's-Hertogenbosch met een belangrijke centrumfunctie voor een groot verzorgingsgebied.

Om een inzicht te krijgen in de bevolking van Oirschot moeten we verschillende bronnen raadplegen. Pas in de achttiende en negentiende eeuw vinden de eerste structurele bevolkingsregistraties plaats: voor de periode daarvoor zijn we aangewezen op incidentele lijsten en overzichten die werden gemaakt om een bepaald doel te dienen. In de lezing wordt gepoogd een reconstructie te maken van de bevolking van Oirschot aan de hand van die bronnen.

Verschiedende aspecten komen aan de orde, zoals aantal inwoners, aantal huizen, beroepen, welstand. Daarbij maakt Anton tevens gebruik van zijn eigen database in GensDataPro, dat in de loop van de jaren is uitgegroeid tot een soort bevolkingsregister van oostelijk Noord-Brabant, vanaf de zeventiende eeuw (en in sommige gevallen ook van daarvoor). Inmiddels heeft hij in dit bestand meer dan 350.000 personen verzameld, en is het bestand zowat compleet voor de gegevens uit de zeventiende en achttiende eeuw voor plaatsen als Oirschot en Best, Oost- en Middelbeers, Sint-Oedenrode, Boxtel, Liempde, Esch, Haaren en Sint-Michielsgestel, en grote delen van de omliggende plaatsen. En natuurlijk van persoonsgegevens uit heel veel andere plaatsen in Noord-Brabant, Nederland, België en de rest van de wereld.

Als er voldoende tijd over is wil Anton aan de hand van die database demonstreren hoe snel hij een kwartierstaat van iemand, wiens voorouders uit Oirschot en omgeving komen, kan samenstellen.

Anton Neggers (Boxtel, 1959) is jurist en werkt op de Fontys Hogeschool voor de Kunsten. Hij is voorzitter van de afdeling Kempen- en Peelland van de Nederlandse Genealogische vereniging, en van onze Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot.

De lezing vindt plaats op **dinsdagavond** 19 december 2023 in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester, Markt 21 in Oirschot en start om 20.00 uur. Voor leden van de heemkundekring is de lezing gratis. Ook andere bezoekers zijn van harte welkom tegen een vergoeding van € 5.-.

Uitgaven en mededelingen

- 1) *Onze heemkundekring heeft een facebookaccount. U kunt ons vinden op:*

- 2) *Nieuws over de heemkundekring kunt u vinden op de website via deze link:*

www.deheerlijkheidoirschot.nl

- 3) Donderdag 16 november 2023 organiseert Brabants Heem de najaarsvergadering van de Raad van Aangeslotenen in Cultureel Centrum Zidewinde Julianalaan 5 in Sprang Capelle. Aanmelden, o.v.v. de heemkundekring waarvan u lid bent, kan via een mailtje aan penningmeester : wimkonings@brabantsheem.nl

- 4) Sinds april is BrabantinBeelden op zoek naar de oudste film van Brabant. Iedereen is gevraagd mee te speuren naar films van vóór 1940 en deze oproep heeft veel films opgeleverd. De oudste films zijn van 1913 en komen uit 's-Hertogenbosch en Helmond en zijn te zien op: www.brabantinbeelden.nl/oudstefilms

- 5) Zaterdag 18 november as vindt om 14.00 uur in het Boterkerkje in Oirschot de Uitreiking plaats van de Knippenbergprijs 2023. Aanmelden o.v.v. aantal personen kan via een bericht naar: theoaijpers@gmail.com

- 6) Dinsdag 21 november as geeft historicus Tom Sas voor heemkundekring 'Dye van Best' een lezing over 'Nederland en de 1^e Wereldoorlog' in de Prinsenhof in Best om 20.00 uur. Voor info zie www.dyevanbest.nl. Aanmelden via: secretariaatdvb@gmail.com.

Erfgoedcentrum De Ravenpoort

Iedere maandag kunt u van 18.30 tot 21 uur hier terecht.

U kunt ook op afspraak in de Heemkamer terecht via een mailtje aan het secretariaat.

Daarnaast is de heemkamer als proef ook overdag geopend.

Iedere 2^e woensdag van de maand kunt u er van 10.30 tot 12 uur terecht.

Woensdagochtend 8 november as is de eerstvolgende keer.

Er blijft behoefte aan gastheren en gastvrouwen, die de bezoekers willen ontvangen. Mocht u geïnteresseerd zijn in dit leuke werk, neem dan contact op met Marina Pasmans. Ook mensen die een poetskarweitje op zich willen nemen kunnen dit aan Marina doorgeven. Dat kan via mail: marinapasmans@hotmail.com (of telefonisch: 06-2072104).

Activiteitenkalender 2^e helft 2023

(Let op: Tussentijdse wijzigingen zijn mogelijk!)

<i>Donderdag 16 november 2023</i>	<i>Lezing Kamgaren en beddentijk Harmoniezaal restaurant De Burgemeester</i>
<i>Dinsdag 19 december 2023</i>	<i>Lezing Goede Luiden van Oirschot</i>